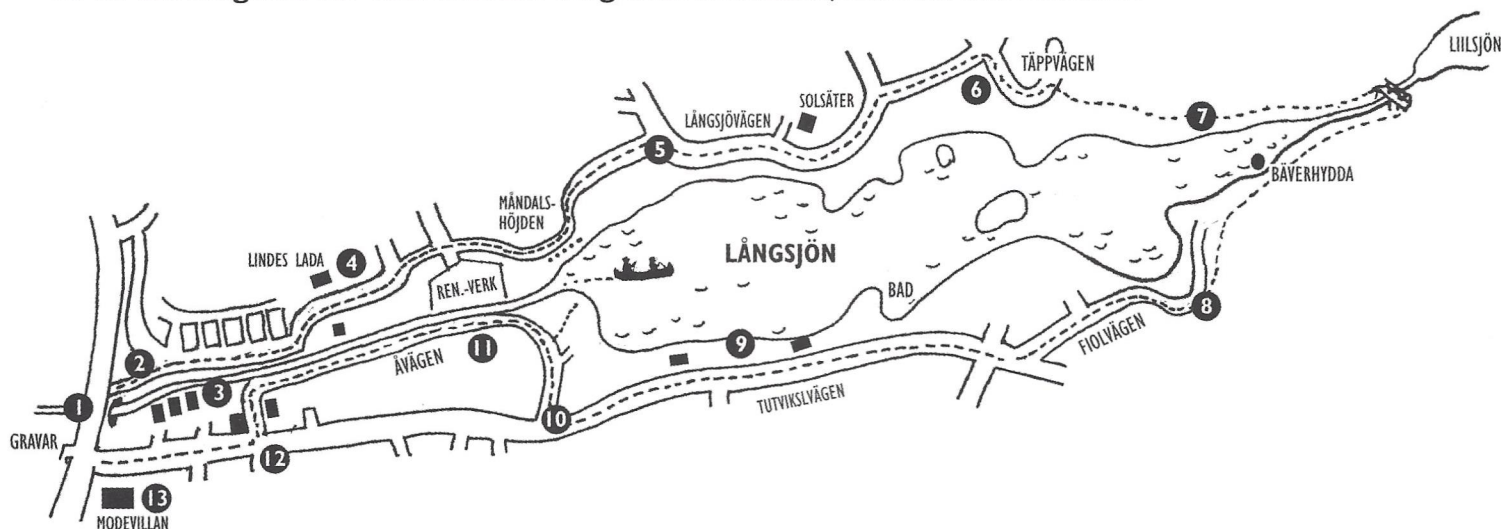


Långsjön runt

En lämplig promenad för oss som bor i Tyresö-Trollbäcken eller i Haninge-Gudö är en promenad runt Långsjön. Jag beskriver en promenad från Gudö bro, öster ut på norra sidan till Gammelströmmen och därifrån tillbaka till Gudö bro via den södra sidan av Långsjön.

Gudö å och Långsjön är gräns mellan Tyresö och Haninge kommuner. Långsjön gränsar till Trollbäcken på den norra sidan och Gudö – Tutviken på den södra sidan, men också till Tyrestaereservatet vid bron över Gammelström. Dessutom återspeglar en vandring runt sjön både gammal kulturbygd som möjligheterna till ett framtida fint villaområde samt ren vildmark. Promenaden är ca 10 km lång och tar ca 2 timmar. Ta gärna med karta, kamera och matsäck.



Jag börjar och slutar vår promenad vid Gudö bro.

Gudö å och Långsjön utgör gräns mellan Haninge och Tyresö kommuner. Vi kommer att passera genom områden som fram till början av 1900-talet var en genuin bondebygd med åkrar, ängar och hagar. Dominerande gårdskomplex på Haningesidan var Vendelsö och på Tyresösidan Kumla som båda växt till under medeltiden och framåt. Flera gårdsgravfält från yngre järnåldern (Vendel- och Vikingatid 600 – 800 e.Kr.) vittnar dock om att här har funnits bebyggelse långt tidigare. Gårdsnamnet Gudö är skriftligt belagt 1409 men har troligen ett ursprung i järnåldern. Gårdsnamnen Näsby och Kumla på Tyresösidan härrör troligen också från den tiden. Exploateringen av Vendelsö påbörjades genom avstyckningar 1908 och av Kumla ett par år senare. Nästan alla byggnader vi passerar har tillkommit därefter.

1.

Vid Gudö bro, utmed Gudöbroleden passerar flera busslinjer. Det finns gott om parkeringsplatser, men de kan vara upptagna på vardagar. Den nuvarande bron kom till 1968, men en bro har funnits här sedan början på 1920-talet, byggd som ett AK-arbete.

2.

Från bron går vi längs Gudöån på den norra sidan – **Tyresösidan**. Ån är en del av Tyresås sjösystem som består av 37 sjöar och mellanliggande åar och bäckar. Avrinningsområdet berör fem kommuner.

Den sjö som ligger längst bort i väster är Gömmaren i närheten av Vårby och E4/E20. Längst i öster rinner Follbrinkströmmen ut i Kalvfjärden vid Tyresö slott. Ån breddades och fördjupades i samband med ett sjösänkingsföretag 1864 där bl.a. Drevviken och Långsjön ingick. Dessa sjöar jämte de nedströms liggande Lillsjön och Tyresö Flaten sänktes med ca 1,5 meter. Samtidigt breddades och fördjupades Gammelströmmen.



3.

Vid ån ligger på södra sidan fortfarande några tvätt-lador kvar från den tid då många i området levde på att tvätta åt stockholmarna. Den epoken tog sin början i slutet på 1800-talet. På 1940-talet fanns det 140 tvätterier enbart i Österhaninge. Tvätterier fanns på båda sidor av Gudöån. Ännu på 1950-talet fanns här 15 tvätterier. Verksamheten upphörde helt

under 1960-talet. Man var mångsysslare för att få ekonomin att gå ihop. Det förekom att man vid sidan av tvätteriet även hade kor, grisar och höns.

Efter den sista tvättladan låg tidigare den gamla landsvägsbron över vilken trafiken, bl.a. de första bussarna mellan Vendelsö och Stockholm (Enskede), passerade under 1920-talet. De första bussarna var lastbilar med bänkar på flaket och presenning som tak. De fick bara köras med 20 km/tim. Först 1925 ökades hastigheten till 25 km/timme. Bron revs i början på 1950-talet men vägbanken kan fortfarande skönjas på den södra sidan. På vänster hand har vi ett radhusområde – **Linde** – som tillkom i slutet av 1970-talet. Här låg tidigare ett gravfält från yngre järnåldern (Vendeltid 600 – 800 e.Kr.) tillhörande den gamla gården Näsby. Gravfältet grävdes ut 1974. Det innehöll ett 20-tal gravhögar och stensättningar. Här gjordes flera gravfynd med kvinnliga gravgåvor bl.a. det s.k. Tyresösmcket. Kopior av smcket lär gå att köpa i Tyresö centrum.



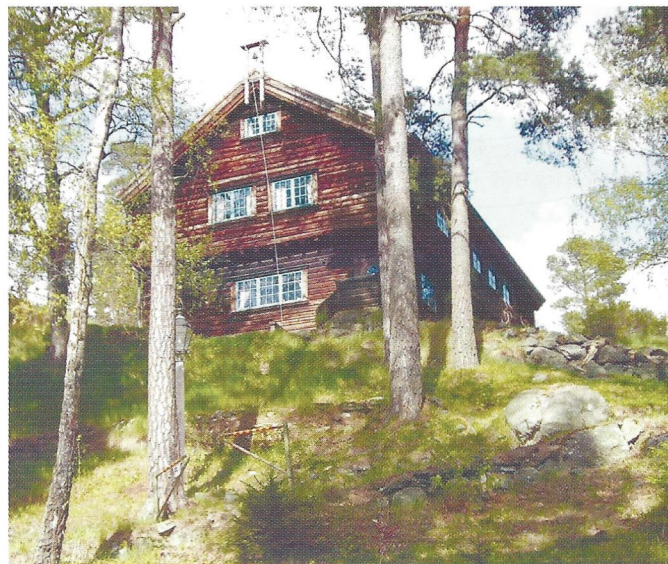
4.

Vi fortsätter förbi ett par villor på höger sida med en bevarad tvättlada. Vi passerar ett fält med kolonlotter och har då till vänster en gammal lada som hörde till gården Linde.

I ladan fanns tidigare både tvätteriet och mangelbod. Vi passerar Tyresö gamla reningsverk där driften och utsläppen upphörde i början på 1970-talet. Promenaden fortsätter på södra slutningen av Måndalshöjden.

I slutningen mot ån skymtar gamla skyttevärn som ingick i en försvarslinje över Södertörn från första och andra världskriget som skulle skydda Stockholm från anfall söderifrån. Längre upp på Måndalshöjden finns flera värn och bunkrar.

5. Efter Måndalshöjden mynnar gångvägen ut vid Gullvivebacken. Vi går ner till Långsjövägen som vi följer åt höger. Här vid sjön låg tidigare en badplats som det finns önskemål om att rusta upp. Här vid sjön låg också båtsmanstorpets Måndal. Vi går nu genom bostadsområdet Skälsätra. Långsjön skymtar då och då mellan villor och fritidshus.



Vi passerar på vänster sida bl.a. Solsäter, byggt i allmogestil under åren 1920-22. I den vackra byggnaden har Kulturella Folkdansgillet sin verksamhet. Här firar man både Valborg med brasa och Midsommar med dans kring lövad stång. Solsäter var t.o.m. 1933 målet för den av bl.a. Vendelsö IK arrangerade lagkappsimmningen "Från sjö till sjö". Man startade vid Gårdens bad och simmade över Gudövikens, genom Gudöån och Långsjön fram till Solsäter. I Långsjön utanför Solsäter förekom simtävlingar långt in på 1950-talet, men stoppades då vattnet började bli för dåligt i sjöarna. Men nu är det badbart igen.

6.

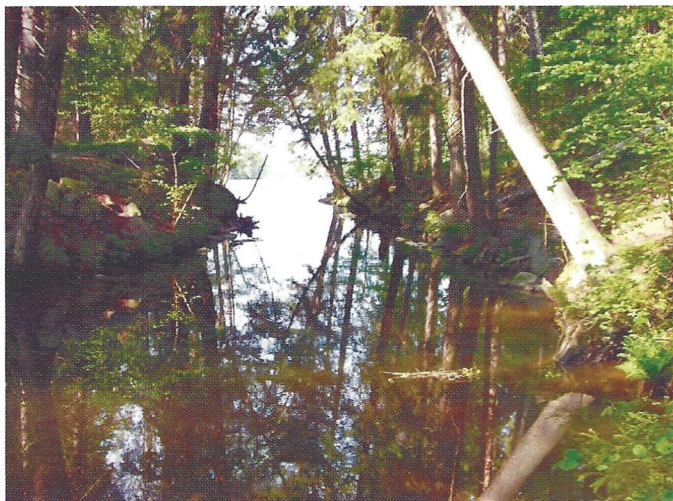
Vi passerar korsningen med Skälsätravägen. Här låg tidigare ett par trädgårdsmästerier och ännu tidigare Skälsätra gård från 1600-talet. Vi tar av till höger vid Tappvägen och går upp till vändplanen. Här börjar en skoglig del av promenaden. Vi går till höger in på stigen som slingrar längs bergshöjden med god utsikt mot Långsjön. Här finns flera bergshällar i söderläge längs stranden, lämpliga för en fikapaus.

Det man ser i dag är en insjö, men under hela stenåldern fram till ca 1 800 år f.Kr. var här ett skärgårdslandskap och Långsjön liksom Drevviken en vik av Östersjön. Fynd av stenyxor m.m. som har gjorts runt sjöarna visar att det fanns ett jägar- och fiskarfolk här under den tiden. Några gravar från den tiden har dock inte påträffats. Någon gång under bronsåldern (1800 – 500 f.Kr) medförde landhöjningen att Långsjön och Drevviken isolerades från Östersjön. Några belägg för att folk levde här även under bronsåldern har ännu inte påträffats.

I Långsjön kan vi fiska i en stor del av sjön om vi löser fiskekort av Drevviken - Långsjöns Fiskevårdsförening. Här finns gott om fisk – gädda, gös, abborre m.fl. Det är även gott om kräftor – signalkräftor – och föreningen lottar i maj varje år ut tillstånd för kräftfiske som sedan äger rum under augusti.

7.

Vi fortsätter fram till Gammelströmmen och vi är nu inne i en riktig vildmark. Här kan vi se en hel del prov på vad vår största gnagare med förkärlek för aspar förmår – bävern. Vid Gammelströmmen liksom längs Gudöån går det vintertid och tidigt på våren att få syn på strömstaren. Uppe på berget norr om gångbron kan man hitta flera värn och bunkrar som hörde till den gamla försvarslinjen.



Vid Gammelströmmen går gränsen till Tyrestareservatet. Vi fortsätter över gångbron. Här passerar flera vandringsleder in mot Tyresta naturreservat och nationalpark. Vi följer inte dessa utan tar av till höger längs Gammelströmmen och går tillbaka till Långsjön, nu på den södra sidan av sjön. Här vid sjökanten går det att beskåda en bäverhydda.



8.

Stigen fortsätter fram till Fiolvägen. Nu är vi inne i Tutvikenområdet – gamla fritidsområden från 1910-talet och framåt som efter detaljplanering åren 1999 – 2002 håller på att ändras till permanent villabyggnad. Vi når snart fram till Tutviksvägen där vi tar till höger. Efter något 100-tal meter passerar vi på höger sida en barnvänlig badplats som Tutvikens Fastighetsägareförening äger och sköter. Här går det bra att ta ett bad. Det rådde badförbud i Långsjön in på 1970-talet men vattenkvaliteten har därefter förbättrats och är nu godkänt för bad.

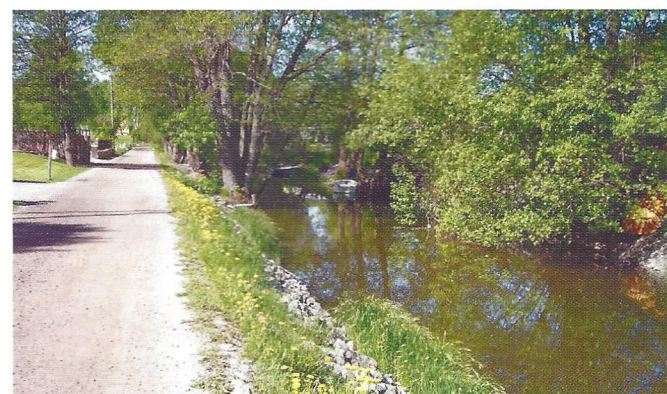


Tutviksbadet



9.

Efter ytterligare något 100-tal meter passerar vi till höger platsen för Tutvikens gård som tidigare hörde under Vendelsö gård men som friköpts 1893. Man-gårdsbyggnaden finns kvar om än något förändrad men av ekonomibyggnaderna återstår endast grunderna. Man hade häst, kor, svin och höns och även här tvättades stockholmarnas tvätt. Efter ytterligare något 100-tal meter passerar vi på höger sida i backen en röd stuga – Lövenstorp – som har en historia bakåt i tiden till 1700-talet som Gudö båtsmanstorp. Båtsmännen som bodde här fick alla anta namnet Löf. Den siste båtsmannen här avgick 1896.



10. Efter ytterligare ett 100-tal meter tar vi in på Ävägen. Nedanför backen tar vi av till höger in på Långsjötomten som ägs av Vendelsö Fastighetsägareförening. Här har vi en vacker utsikt över Långsjön

och även här går det bra att ta en fikapaus eller att bada om man tycker om klippor. Tomten utnyttjas vintertid av skridskoåkare som start och landningsställe för delsträckan över Långsjön, vid långturer i sjösystemet.

11. Promenaden går vidare längs Ävägen och Gudöån. En kort bit av vägen kan vara översvämmad vid högt vattenstånd i ån. Vattennivån regleras av Tyresö kommun genom dammluckorna vid Nyfors. Gudöån användes som färdled till och från Östersjön redan under järnåldern och vikingatiden. Den är sommartid fortfarande en omtyckt färdled bl.a. för kanotister. Kanoter går att hyra både här och vid Gudö bro. Vintertid är ån ett omtyckt tillhåll för sjöfågel eftersom den nästan aldrig fryser till.



12. Vi följer Ävägen. Där den svänger åt vänster låg förr rakt fram ett tvätteri ute på ängen, men nedbrunnet för länge sedan. På vänster sida har vi en gammal tvätteribyggnad. Vi är snart på nytt vid Tutviksvägen där vi tar av till höger. Till vänster ligger Gudö ångar som om några år kommer att vara bebyggda med småhus, grändhus och mindre flerbostadshus. Den gula villan i hörnet av Ävägen/Tutviksvägen byggdes ursprungligen 1918 av dåvarande ägaren till Gudö gård. Gården som då omfattade 9,5 hektar hade friköpts 1909 från Vendelsö gård. Av den gamla mangårdsbyggnaden som låg ute på fältet vid Bondvägen (den gamla landsvägen) finns inte ett spår och av ekonomibyggnaderna uppförda 1730-37 som låg i korsningen Tutviksvägen/Bondvägen nästan ingenting. Namnet Gudö är som tidigare nämnts skriftligt belagt sedan 1409 men härrör troligen från järnåldern. Gården från järnåldern måste ha legat här någonstans men var är inte känt. Det gravfält som troligen hörde till gården ligger framme vid Gudöbroleden.

13. Vi fortsätter den sista biten fram till Gudöbroleden. Här låg tidigare något av ett centrum. I nuvarande Modevillan fanns fram till slutet på 1960-talet dels en Konsumbutik och dels ett postkontor. På andra sidan vägen fanns även en kiosk och före mobilåldern fanns här även en telefonkur vid den nuvarande infartsparkeringen. På Tyresösidan fanns en ICA-

butik med manuell köttdisk (Gudö Livs) till början av 1980-talet. Den obebyggda tomten vid sidan av Gudöbroleden ned mot Gudöån ägs av Vendelsö Fastighetsägareförening.



Här hade Vendelsö IK under sina första år fram till 1933 midsommarfester med dans m.m. Ett populärt inslag var att slåss på såpad stång över Gudö å. Även fastighetsägareföreningen hade sina fester här med dans m.m. ända in på 1950-talet. Även då slogs man på såpad stång, dock över land. Dansbanan m.m. förvarades mellan festerna under alla år på logen till den fastighet som tidigare låg där infartsparkeringen nu ligger (Tutviksvägen 1).

På andra sidan Gudöbroleden kan vi se några gravhögar från järnåldern på en privat tomt – ättelage för den dåtida Gudö gård och kanske även en kultplats. Även vid infartsparkeringen finns gravar.

Källor:

Vendelsö, säteriet som blev villasamhälle (1995) av Henry Hall,
Gömmarens gåva – längs rinnande vatten genom Södertörns historia (1994) av Olle Magnusson
Drevviken-Långsjöns Fiskevårdsförenings hemsida www.drevviken.com,
Tyresåprojektets hemsida www.tyresan.se,
Vendelsö IKs jubileumsskrift 1918 – 1983,
Södra Drevviken – hur gammal bondebygd kring södra Drevviken stöptes om under början av 1900-talet (2002) av Tord Bolander,
Tyresö Tidning nr 1/2002: artikel av Berit Brandinge,
Svenska gods och gårdar (1940), Jan Augustsson, Gudö.

Text & foto: Ulf Nilson

Sekreterare i Vendelsö Fastighetsägareförening (f.d. Wendelsö och Gudö Egnahemsförening, moderförening åren 1908-1911 till (Kumla) nu Trollbäckens Egnahemsförening)

Karta: Kjell Olsson